

Kabán Annamária, *Lét és nyelv* Tanulmányok a nyelvtudomány és nyelvhasználat történetéből

Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006. 134 lap

KABÁN ANNAMÁRIA az erdélyi magyar nyelvtudományhoz és nyelvhasználathoz kapcsolódó, korábban különböző kötetekben, folyóiratokban megjelent írásait gyűjtötte egybe „Lét és nyelv” című könyvében. A tematikailag Erdélyhez, erdélyi szerzőkhöz, tudósokhoz, illetve az erdélyi magyar nyelvhez és annak kutatásához kötődő, mégis gazdag kitekintésű, a nyelvtudomány témaköreinek széles spektrumát, de még az irodalomtudományt is érintő tanulmányai közül több valamely évfordulóhoz kapcsolódik.

A kolozsvári Nyelvtudományi és Irodalomtörténeti Intézet magyar nyelvű tudományos szakfolyóirata, a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 50 éve ad lehetőséget a nyelv-, az irodalom- és a társadalomtudományi kutatási eredmények publikálására. Ezeket az éveket méltatja első tanulmányában a szerző. Bővebben szól az erdélyi nyelvtudomány művelésének, s hangsúlyozottan ennek az orgánumnak mint az erdélyi tudományosság fórumának az előzményeiről, munkatársi, szerkesztőbizottsági gárdájáról. Rendszerezi az egyes nyelvtudományi szakágakhoz köthető publikációkat: a nyelvjárástani, a névtani, a nyelvtörténeti közleményeket, a nyelvi kölcsönhatások vizsgálatával foglalkozó írásokat, a leíró nyelvészeti és a stilisztikai kutatásokat.

Az ezt követő két tanulmány egy-egy jeles erdélyi nyelvész munkásságát eleveníti fel. Elsőként SZABÓ T. ATTILA egyéniségéről, nyelvtudósi, kutatói munkásságáról kapunk képet. A szerző írásában emléket állít a 100 éve született kiváló nyelvésznek, akinek halála 20. évfordu-

lójára emlékeztünk a múlt évben. Személyes ismerőseként mutatja be a tudós kutatási céljait, helynévkutatói munkásságát, nyelvjárási vizsgálatait, nyelvtörténeti kutatásait, szől nyelv művelő és néprajzi cikkeiről, irodalomtörténeti forráskutatásairól.

A másik nyelvtudós, a 80 éve született SZABÓ ZOLTÁN munkásságából elsősorban stílustörténeti kutatásait emeli ki a tanulmány szerzője, tudományos eredményei közül a stílustörténet megalapozását és kidolgozását domborítja ki. A szerző bevezetesként a legfőbb stilisztikai definíciókat adja meg, majd a legfontosabb szakirodalom alapján kijelöli e részdiszciplína helyét. A tanulmány nagyobb részét a SZABÓ ZOLTÁN-i fogalmak értelmezése teszi ki, hangsúlyozva a tudós stilisztikai-stílustörténeti munkáinak fontosságát, szerepét a nyelvtudományban.

KABÁN ANNAMÁRIA az „Erdélyi magyar szótörténeti tár” munkatársaként, szerkesztőbizottsági tagjaként az egyik általa kidolgozott szócikkhez, a *mint* kötőszóhoz és határozószóhoz kapcsolódó kutatásait mutatja be elsőként az erdélyi magyar nyelvhasználat történetéből közölt tanulmányai sorában. Bevezetesként a lexéma szófaját és fogalmát tisztázza, ír határozószói használatáról és kötőszói szerepéről. Külön fejezetben emeli ki a kettős szófajású *mint* kötőszó és határozószó erdélyi régiségben adatolható jelentéssztyályaait a lexéma történetéből hasznos nyelvtörténeti adatokkal szolgálva.

A kötet szerzőjének az erdélyi magyar nyelvhasználat történetéből írott tanulmányai sorában ezt követi az első magyar nyelvű orvosbotanikai munka, MELIUS PÉTER Herbariumának szövegtani, mondattani, hangtani-alaktani sajátosságait elemző írása. KABÁN ANNAMÁRIA, aki a Herbarium 400. évfordulóján megjelent faksimile kiadás bevezető tanulmányának nyelvészeti részét írta és a hozzá kapcsolódó összehasonlító névjegyzéket egybeszerkesztette, jelen kötetben megjelent írásában kiemeli MELIUS PÉTER munkájának nyelvújító jelentőségét a magyar növénytan szakszókincs kialakításában. Kitér a mű hangjelölésére, és szókinctani kérdéseket tárgyal. Képet kapunk a Herbariumban szereplő növénynevek elő- és utóéletéről, eredetük osztályozásáról, majd a belső keletkezésű növénynevek kialakulásának legjellemzőbb módjairól. A szerző a Herbariumhoz forrásként szolgáló szótárakat, szójegyzékeket veszi számba statisztikai felmérést készítve arról, hogy a műben szereplő növénynevek közül mennyi és milyen típusú szó fordult elő korábbi szójegyzékekben.

A szerző a „Szövegszervező elvek Apáczai, Melius és Pápai Páriz műveiben” című tanulmányában – három műben végzett – globális szövegtani elemzéseit mutatja be. A vizsgálat alapjául APÁCZAI CSERE JÁNOS Magyar Encyclopaediája, MELIUS PÉTER előbb már idézett Herbariuma és az első magyar nyelvű nyomtatott orvosi könyv, PÁPAI PÁRIZ FERENC Pax corporis című munkája szolgált. A szerző az egyes szövegegységekben meglévő kapcsolási fajtákat mutatja be kvantitatív módszerrel.

Két erdélyi napilap nyelvi vizsgálata követi ezt a tanulmányt: a kolozsvári Szabadság és a csíkszeredai Hargita Népe című újság 2-2 lapszámában végzett mondattani és szótoni kvantitatív nyelvi elemzést olvashatunk. A vizsgálat tárgyát képezi a tipográfia, a címrendszer, a rovatok, az újságcikkek; a nyelvi jelenségek vizsgálatának alapja a sztenderd magyar és az erdélyi magyar nyelvi változat összevetése. A szerző a mondat szerkezetek vizsgálatában kitér a vonzatokban, az egyeztetésben, a kötőszóhasználatban, az igemódban, a szórendben és a logikai rendben mutatkozó eltérésekre. A szókincsvizsgálat a tükörszavakat, az idegen szavakat, a sztenderd magyar és az erdélyi magyar nyelvi eltérő szóhasználatot, a táj-szavakat és az elavult szavakat érinti.

A szerző a kötet utolsó két tanulmányában szépirodalmi szövegek vizsgálatának eredményeit mutatja be. Horváth Imre erdélyi költő három négysorosában (az Igazság, az Április és a Hibátlanul című verseiben) vizsgálja a konstrukciós formákat, bizonyítandó, hogy a konstrukciótípusok nemcsak publicisztikai és esszészövegekben lehetnek szövegalkotó eszközök, hanem a szépirodalmi művekben is. Eme tanulmány is évfordulóhoz kötődik: az írás első megjelenése és hivatkozásai a 70. születésnapját nem rég ünneplő jeles nyelvészhez, BÉKÉSI IMRÉHEZ kapcsolódnak.

KABÁN ANNAMÁRIA a tanulmánykötet utolsó írásában a 100 éve született Dsida Jenő Psalmus Hungaricus című költeményét állítja vizsgálatára középpontjába, a verset a költői életműben kívánja elhelyezni. A szerző a korábbi kritikákkal szemben foglal állást, amikor azt hangsúlyozza, hogy a Psalmus Hungaricus és a költő korábbi versei szerves egységet alkotnak, más dimenziójú felelősségvállalás és – a korábbi recepcióval ellenkezően – nem közöny jellemzi DSIDA JENŐ verseit.

Az egyes nyelv- és irodalomtudományi ágakra kiterjedő, különböző módszertani elveket követő tanulmányok egységes, igényes stílust tükröznek. A kötet értéke, egyben az olvasó öröme, hogy ezek a különböző helyen publikált, de tematikailag egymáshoz kapcsolódó írások együtt, egy kötetben olvashatók.

GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ